

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาความต้องการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาต่อการบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3 ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ตามลำดับ ดังนี้

1. วัตถุประสงค์การวิจัย
2. สมมติฐานการวิจัย
3. วิธีดำเนินการวิจัย
4. การวิเคราะห์ข้อมูล
5. สรุปผลการวิจัย
6. อภิปรายผล
7. ข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา ต่อการบริหารงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ในสถานศึกษา และเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา ต่อการบริหารงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกันตลอดจนศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาต่อการบริหารงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3

สมมติฐานการวิจัย

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกันมีส่วนร่วมในกิจกรรมการบริหารงานด้านความสัมพันธ์ชุมชนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3 แตกต่างกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3 ปีการศึกษา 2549 จำนวน 1,992 คน จาก 182 โรงเรียน จำแนกเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนขนาดใหญ่ จำนวน 885 คน และโรงเรียนขนาดเล็ก 1,107 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางเครซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) ตามขนาดของโรงเรียนในแต่ละอำเภอ ได้คณะกรรมการสถานศึกษาในโรงเรียนขนาดใหญ่ จำนวน 270 คน และโรงเรียนขนาดเล็ก 288 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา ต่อการบริหารงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3 จำนวน 50 ข้อ และแบบปลายเปิดให้แสดงความคิดเห็นโดยเสรีเกี่ยวกับแนวทางระดับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา ต่อการบริหารงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ในสถานศึกษา นำแบบสอบถามเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องพิจารณาให้ข้อเสนอแนะ และนำเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจพิจารณาความครอบคลุมเนื้อหาและหาค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับมีค่าเท่ากับ .81

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา ต่อการบริหารงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3 มีการค้นพบดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา ต่อการบริหารงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน

1.1 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมาก 1 ด้าน และอยู่ในระดับปานกลาง 5 ด้าน โดยเรียงอันดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ด้านการสร้างและเผยแพร่

เกียรติประวัติของโรงเรียน และด้านการได้รับความสนับสนุนจากชุมชน เมื่อพิจารณาตามขนาดของโรงเรียนพบว่า โรงเรียนขนาดใหญ่ อยู่ในระดับมาก ส่วนโรงเรียนขนาดเล็ก อยู่ในระดับปานกลาง

1.2 ด้านการวางแผนงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมาก 3 ข้อ และอยู่ในระดับปานกลาง 5 ข้อ โดยเรียงอันดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ มีส่วนช่วยตัดสินใจเกี่ยวกับการกิจสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ร่วมมือจัดทำแผนสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และชุมชนร่วมปรึกษาหารือแก้ไขปัญหา ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เมื่อพิจารณาตามขนาดของโรงเรียนพบว่า โรงเรียนขนาดใหญ่ อยู่ในระดับมาก ส่วนโรงเรียนขนาดเล็ก อยู่ในระดับปานกลาง

1.3 ด้านการสร้างและเผยแพร่เกียรติประวัติของโรงเรียน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมาก 3 ข้อ และอยู่ในระดับปานกลาง 5 ข้อ โดยเรียงอันดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ ส่งเสริมและร่วมอบรมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ร่วมมือประชาสัมพันธ์เสียงตามสายของชุมชน ร่วมกับโรงเรียน สนับสนุนการจัดทำวารสารประชาสัมพันธ์เผยแพร่เกียรติประวัติด้านต่างๆ ของโรงเรียนและชุมชน เมื่อพิจารณาตามขนาดของโรงเรียนพบว่า โรงเรียนขนาดใหญ่ อยู่ในระดับมาก ส่วนโรงเรียนขนาดเล็ก อยู่ในระดับปานกลาง

1.4 ด้านการให้บริการกับชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมาก 1 ข้อ และอยู่ในระดับปานกลาง 7 ข้อ โดยเรียงอันดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ สนับสนุนให้บริการอาคารสถานที่แก่ชุมชน สนับสนุนด้านการเงิน และด้านแรงงานตามโอกาส และรวบรวมข้อมูลการศึกษา การมีงานทำ และผู้ว่างงานของชุมชน เมื่อพิจารณาตามขนาดของโรงเรียนพบว่า โรงเรียนขนาดใหญ่ อยู่ในระดับมาก ส่วนโรงเรียนขนาดเล็ก อยู่ในระดับปานกลาง

1.5 ด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทั้ง 8 ข้อ โดยเรียงอันดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ สนับสนุนด้านแรงงานและวัสดุอุปกรณ์เพื่อพัฒนาชุมชน ร่วมมือสำรวจความต้องการ หรือสิ่งที่ต้องการพัฒนาของชุมชน สนับสนุนการใช้บุคลากรร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และเข้าร่วมพัฒนาชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อมตามโอกาส เมื่อ

พิจารณาตามขนาดของโรงเรียนพบว่า โรงเรียนขนาดใหญ่ อยู่ในระดับมาก ส่วนโรงเรียนขนาดเล็ก อยู่ในระดับปานกลาง

1.6 ด้านการได้รับการสนับสนุนจากชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมาก 3 ข้อ และอยู่ในระดับปานกลาง 7 ข้อ โดยเรียงอันดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ สนับสนุนงบประมาณและแรงงานเพื่อปรับปรุงโรงเรียน มีส่วนสนับสนุนการศึกษาโดยการมอบทุนการศึกษา มีส่วนร่วมจัดตั้งกลุ่ม หรือองค์กรต่างๆ เพื่อสนับสนุนโรงเรียน เมื่อพิจารณาตามขนาดของโรงเรียนพบว่า โรงเรียนขนาดใหญ่ อยู่ในระดับมาก ส่วนโรงเรียนขนาดเล็ก อยู่ในระดับปานกลาง

1.7 ด้านการประเมินผลงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับปานกลางทั้ง 8 ข้อ โดยเรียงอันดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ ร่วมเป็นกรรมการประเมินความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ช่วยจัดหางบประมาณสนับสนุนการประเมินผล และร่วมมือกำหนดแนวทางปรับปรุงการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โรงเรียนขนาดใหญ่ อยู่ในระดับมาก ส่วนโรงเรียนขนาดเล็ก อยู่ในระดับปานกลาง

2. ผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาต่อการบริหารงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน พบว่าระดับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาต่อการบริหารงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในโรงเรียนขนาดใหญ่มีความแตกต่างกับโรงเรียนขนาดเล็กอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งโดยรวมและรายด้าน

3. ข้อเสนอแนะแนวทางการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาต่อการบริหารงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3 พบว่า

3.1 ด้านการวางแผนงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน ได้แก่ ควรสนับสนุนให้โรงเรียนกับชุมชนมีกิจกรรมพัฒนาร่วมกัน ควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือแก้ไขปัญหาด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และควรให้ร่วมมือจัดทำแผนสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

3.2 ด้านการสร้างและเผยแพร่เกียรติประวัติของโรงเรียน ได้แก่

ควรส่งเสริมสนับสนุนให้มีการเผยแพร่เกียรติประวัติบุคคลตัวอย่าง ควรให้ความร่วมมือ สอดส่องดูแลความประพฤติของนักเรียน และควรเข้าร่วมเป็นกรรมการกำหนดวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายของโรงเรียน

3.3 ด้านการให้บริการชุมชน ได้แก่ ควรสนับสนุนให้บริการอาคารสถานที่ แก่ชุมชน ควรส่งเสริมการให้บริการด้านวิชาการด้านชุมชน ควรส่งเสริมอาชีพและการหา รายได้ระหว่างเรียน

3.4 ด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ควรสนับสนุนการใช้ บุคลากรร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ควรเข้าร่วมเป็นเกียรติสนับสนุนกิจกรรมของ โรงเรียนและชุมชน และควรส่งเสริมและสนับสนุนการฝึกอาชีพท้องถิ่น

3.5 ด้านการได้รับความสนับสนุนจากชุมชน ได้แก่ ควรสนับสนุน งบประมาณและแรงงานเพื่อปรับปรุงโรงเรียน ควรร่วมเป็นแกนนำระดมสรรพกำลังจากชุมชน เพื่อให้บริการด้านต่างๆแก่ชุมชน ได้แก่ควรมีส่วนร่วมในการจัดซื้อ จัดหาอุปกรณ์ เครื่องใช้ ในโรงเรียน

3.6 ด้านการประเมินผลงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ได้แก่ ควรเข้าร่วมกำหนดวัตถุประสงค์และแนวทางการประเมินความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน กับชุมชน ควรร่วมเป็นกรรมการประเมินความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และควร ร่วมมือกำหนดแนวทางปรับปรุงการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา ต่อการบริหารงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาหนองคาย เขต 3 มีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา ต่อการบริหารงานด้าน ความสัมพันธ์กับชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าคณะกรรมการ ยังไม่มีส่วนร่วมในการบริหารงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชนและยังประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง จึงทำให้คณะกรรมการยังไม่เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง และการบริหารงานด้าน ความสัมพันธ์กับชุมชนยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชน คณะกรรมการที่ ไม่เป็นบุคลากรในสถานศึกษาต้องมีการกิจที่ต้องดูแลรับผิดชอบครอบครัวของตนเอง จึงไม่มี เวลาในการปฏิบัติหน้าที่เท่าที่ควร ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพิทักษ์ จอมเมือง (2541 :

บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเกี่ยวกับ การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดตรัง พบว่า ระดับการปฏิบัติงานตาม บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดตรัง โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง และ ประมวล อักฮาศศรี (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาค้นคว้าวิจัย เรื่องการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษาที่เปิดสอนช่วงชั้นที่ 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามหาสารคามเขต 1 พบว่า การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

2. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา ต่อการบริหารงานด้าน ความสัมพันธ์กับชุมชน เมื่อพิจารณาตามขนาดของโรงเรียนพบว่า โรงเรียนขนาดใหญ่ อยู่ใน ระดับมาก ส่วนโรงเรียนขนาดเล็ก อยู่ในระดับปานกลาง ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า โรงเรียนขนาดใหญ่มักจะตั้งอยู่ในชุมชนที่มีขนาดใหญ่ มีประชากรและผู้ทรงคุณวุฒิเป็นจำนวน มาก ทำให้การคัดเลือกคณะกรรมการสถานศึกษาที่มีความรู้ความสามารถ ตลอดจนมีเวลาใน การมาปฏิบัติภาระหน้าที่คณะกรรมการสถานศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้คณะกรรมการ สถานศึกษาในโรงเรียนขนาดใหญ่มีระดับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการอยู่ในระดับมาก ส่วนโรงเรียนขนาดเล็ก ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นคณะกรรมการสถานศึกษา ที่ไม่เป็น บุคลากรในสถานศึกษาต้องมีการกิจที่ต้องดูแลรับผิดชอบครอบครัวของตนเอง จึงไม่มีเวลาใน การปฏิบัติหน้าที่เท่าที่ควร จึงส่งผลให้คณะกรรมการสถานศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็กมีระดับ การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อภิเชษฐ์ พาที (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่อง การปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า เมื่อจำแนกตามขนาดโรงเรียน พบว่า โรงเรียนขนาดกลางและโรงเรียนขนาดใหญ่ มีระดับการ ปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก ส่วนโรงเรียนขนาดเล็กอยู่ในระดับปานกลาง

3. ผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาต่อ การบริหารงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาต่อการบริหารงานด้านความสัมพันธ์ ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในโรงเรียนขนาดใหญ่มีความแตกต่างกับโรงเรียนขนาดเล็กอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งโดยรวมและรายด้าน โดยโรงเรียนขนาดใหญ่จะมีส่วนร่วม มากกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก ทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้าน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อภิเชษฐ์ พาที (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่อง การปฏิบัติงานของคณะกรรมการ

สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า โรงเรียนแต่ละขนาดมีการปฏิบัติงานโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดเล็ก และโรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็กมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนโรงเรียนขนาดใหญ่กับโรงเรียนขนาดกลาง ไม่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยการศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา ต่อการบริหารงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3 ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้

1.1 จากผลการวิจัย พบว่า การประเมินผลงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น ดังนั้นเห็นควรให้บุคลากรในสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา มีการประเมินผลการดำเนินงานในด้านความสัมพันธ์ชุมชนอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการติดตาม และนำผลการประเมินมาปรับปรุงและพัฒนางานด้านดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1.2 จากผลการวิจัย พบว่า การร่วมรับรู้ผลการประเมินความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมและสนับสนุนบุคลากรในสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามีส่วนร่วมในการประเมินและรับรู้ผลการประเมินอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของชุมชนที่มีผลกระทบต่อการทำงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยศึกษาจากชุมชนที่มีสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน

2.2 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสภาพการดำเนินการของคณะกรรมการสถานศึกษา โดยศึกษาจากตัวแปรอื่น ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการทำงาน

2.3 ควรศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับสภาพการดำเนินด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยศึกษาจากสภาพแวดล้อมในชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อการทำงาน